

Position paper

Netwerk Mediawijsheid

Rondetafelgesprek Online Kinderrechten (2 oktober 2024)

Digitale media zijn anno 2024 verweven in elke aspect van ons leven, we leven niet langer mét media, maar ín media¹. Het medialandschap verandert snel. Na de opkomst van sociale mediaplatformen heeft de groei van generatieve AI een nieuw tijdperk ingeluid en transformeert opnieuw onze manier van interactie met media.

Dit digitale medialandschap biedt kinderen onmiskenbaar enorme kansen en plezier. Het stelt hen in staat om nieuwe vaardigheden te leren, hun wereldbeeld te verruimen en sneller en efficiënter dan ooit te communiceren. Maar deze kansen gaan ook gepaard met uitdagingen en risico's. Van misbruik van gevoelige en persoonlijke gegevens, onevenwichtig mediagebruik, asociaal en crimineel gedrag, tot de impact van desinformatie.

Om kinderen in dit digitale tijdperk te ondersteunen, is het waarborgen van hun online rechten essentieel. Dat wil zeggen: **plezier en voordeel hebben van digitale media maar ook veilig en weerbaar zijn tegen de schaduwkanten**. Netwerk Mediawijsheid zet zich al meer dan 15 jaar met meer dan 1.000 netwerkpartners, 5 kernpartners² en de [Wetenschappelijke Raad Mediawijsheid](#) in voor deze kinderrechten.

In 2014 stelde het netwerk, samen met kinderen én experts, op basis van het VN-Kinderrechtenverdrag al [10 Mediawijze \(online\) Kinderrechten](#) op, die nog steeds relevant zijn. Onlangs publiceerden UNICEF Nederland, de Universiteit Leiden en Kennisnet een waardevolle [essaybundel](#) met aanbevelingen voor kinderrechten in de digitale wereld, met bijdragen van onder meer partners van Netwerk Mediawijsheid en leden van de Wetenschappelijke Raad Mediawijsheid.

Als we kijken naar de stand van zaken van de online kinderrechten in Nederland moeten we concluderen dat deze onvoldoende worden gewaarborgd. Op allerlei vlakken ontvangen kinderen niet de ondersteuning waar zij volgens het VN-verdrag recht op hebben en is bovendien de ondersteuning die wel geboden wordt, ongelijk verdeeld en willekeurig belegd, met grote gevolgen voor hun toekomstperspectief. Er dreigt hierdoor een generatie op te groeien die weliswaar met veel plezier en enthousiasme gebruik maakt van digitale media, maar er ook enorme risico's loopt waarvan we als samenleving de schade ondervinden.

Voor het rondetafelgesprek over online kinderrechten willen wij u daarom graag op vijf punten wijzen, waar een wereld te winnen is en waar uw als Tweede Kamer op in kunt zetten:

1. Veranker mediawijsheid en digitale geletterdheid (snel) in het onderwijs
2. Bied meer ondersteuning bij mediaopvoeding
3. Zet vol in op een mediawijs ingerichte online omgeving
4. Betrek kinderen actief bij beleidsontwikkeling
5. Versterk bestaande (lokale) netwerken en zet in op integraal beleid

¹ Mark Deuze, *Leven in Media*, 2017.

² Beeld & Geluid, ECP | Platform voor de InformatieSamenleving, HUMAN, Kennisnet en de KB, nationale bibliotheek.

Veranker mediawijsheid en digitale geletterdheid in het onderwijs

Mediawijsheid leer je niet vanzelf; hiervoor is goed onderwijs nodig, met gedegen lesprogramma's en bekwame leraren. Mediawijsheid is een belangrijk onderdeel van digitale geletterdheid. Het is cruciaal om digitale geletterdheid zo snel mogelijk in het curriculum op te nemen, zodat uiteindelijk alle leerlingen en studenten digitaal geletterd de school verlaten. Tot het zover is, moeten zowel de jeugd als leraren in opleiding, zoals pabo-studenten, goed ondersteund worden. Netwerk Mediawijsheid draagt hieraan bij met de game MediaMasters, een interactieve mediawijsheid-game voor kinderen in groep 7 en 8 van de basisschool. Dit spel, dat tijdens de jaarlijkse Week van de Mediawijsheid gespeeld wordt, leert kinderen op een speelse manier basiskennis over hoe ze veilig en verantwoord met media kunnen omgaan. In 2023 speelden meer dan 200.000 leerlingen, en dus meer dan de helft van alle groepen 7 en 8 MediaMasters. Dit grote bereik onderstreept het grote belang dat leraren hechten aan de mediawijsheid van hun leerlingen. MediaMasters biedt meer: de game brengt zo'n 50 zorgvuldig geselecteerde partners samen, die kinderen en leraren kennis laten maken met hun aanbod. Dit biedt leraren een belangrijk houvast en overzicht in het grotendeels versnipperde aanbod op het gebied van digitale geletterdheid.

Maar MediaMasters is geen volwaardig lespakket! Het biedt geen alternatief voor waar kinderen volgens het VN verdrag recht op hebben: goed onderwijs in digitale geletterdheid zodat zij veilig en weerbaar om kunnen gaan met media, plezier en voordeel hebben van media en grip hebben op media. Het is van groot belang dat het Masterplan Basisvaardigheden met digitale geletterdheid als een van de basisvaardigheden, zo snel mogelijk in het onderwijs wordt doorgevoerd.

Meer ondersteuning voor een mediawijze opvoeding

Kinderen hebben niet alleen recht op goed onderwijs, maar ook op een goede opvoeding. Ouders en opvoeders spelen een cruciale rol bij het aanleren van mediawijze vaardigheden, online weerbaarheid en zelfcontrole. Kinderen geven aan dat ze graag met hun ouders en opvoeders in gesprek willen over media. Voor veel ouders is dit echter een uitdaging. Ze voelen zich vaak overweldigd door de snelheid van technologische ontwikkelingen en hypes in apps en games en de invloed hiervan op hun kinderen. Ouders hebben behoefte aan concrete tips, helder advies en (lokale) ondersteuning in hun eigen omgeving.

Hoewel er veel informatie beschikbaar is, is deze nog te gefragmenteerd, te afstandelijk en te vaak gericht op specifieke problemen, zoals cyberpesten, verslavend gedrag of online privacy. Wat ontbreekt, is een overkoepelend perspectief dat ouders op een toegankelijke manier ondersteunt bij alle aspecten van mediagebruik binnen het gezin en bij het aangaan van gesprekken hierover.

Ondersteuning van ouders en opvoeders is op drie manieren te verbeteren:

- Vergroot de toegang tot kennis en initiatieven met een toegankelijke website die aansluit op de behoeften van ouders en hen doorverwijst naar waardevolle bronnen.
- Informeer en stimuleer ouders om actief aan mediaopvoeding te werken via bewustwordings- en activatiecampagnes, waarbij de nadruk ligt op gezamenlijke uitdagingen in plaats van goed of slecht ouderschap.
- Versterk de lokale ondersteuningsstructuur, waarbij bibliotheken, buurthuizen, kerken en andere netwerken een belangrijke rol spelen in de campagnes.

Zet vol in op een mediawijze ingerichte online omgeving

Het beschikken over mediawijze vaardigheden is niet voldoende om veilig, verantwoord en weerbaar met media om te kunnen gaan. Er zitten elementen, triggers en manipulaties in digitale media waar mensen en vooral kinderen zich niet tegen kunnen verweren. De manier waarop de online omgeving is ingericht, is bepalend voor de mate van controle en grip die men erover kan uitoefenen. Hier is een grote rol weggelegd voor overheid, politiek en bedrijfsleven.

Het is wenselijk dat overheid en politiek vol inzet op:

- Het implementeren van de Code voor Kinderrechten door ontwerpers en ontwikkelaars. De code biedt richtlijnen om kinderrechten te waarborgen bij het ontwikkelen van apps, games en slimme apparaten, waarbij het belang van het kind altijd voorop staat.
- Voorkom dat onderwijstechnologie kinderrechten schaadt (privacy en dataficatie van kinderen), en heb aandacht voor ethische en pedagogische aspecten bij de toepassing van technologie.
- Wetgeving die kinderen beschermt, loopt vaak achter op de praktijk. Snelle invoering van de interoperabiliteitsverplichtingen uit de Digital Markets Act (DMA) is bijvoorbeeld belangrijk, als ook is strengere handhaving van wetten zoals de AVG.
- Bescherm jongeren beter tegen schadelijke content. Maak platformen verantwoordelijk en investeer in Kijkwijzer voor sociale media.

Betrek kinderen actief bij beleidsontwikkeling

Het betrekken van jongeren bij de ontwikkeling van beleid en interventies in het digitale domein is essentieel om effectief, relevant, inclusief en toekomstgericht beleid te creëren. Jongeren, die zijn opgegroeid "in media", bieden unieke perspectieven. Zonder hun input bestaat het risico dat beleid ineffectief is, omdat het gebaseerd is op aannames van volwassenen die vaak minder bekend zijn met de digitale leefwereld van jongeren. Hun betrokkenheid zorgt ervoor dat digitale regelgeving niet alleen beschermend is, maar ook aansluit op hun realiteit. Bovendien versterkt het hun empowerment, wat cruciaal is om hen echt mediawijs te maken. In ons netwerk zitten diverse organisaties met [jongerenpanels](#).

Versterk (lokale) netwerken en maak integraal (Rijks)beleid

Sterke netwerken op lokaal, regionaal en landelijk niveau zijn essentieel voor de implementatie van mediawijsheid en digitale geletterdheid. Een lokale (in)formele netwerkaanpak zorgt voor een laagdrempelige, veilige en vertrouwde omgeving waarbinnen kinderen en ouders kunnen leren en elkaar ondersteunen. Bibliotheken, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties verbinden en versterken elkaar regionaal in samenwerkingsverbanden zoals de Bibliotheek op school. En landelijk zijn netwerken actief zoals Netwerk Mediawijsheid, ECP en de Alliantie Digitaal Samenleven die organisaties uit het middenveld samenbrengen met bedrijfsleven en overheid om kennis uit te wisselen en beleid te ontwikkelen. Maak gebruik van de kracht van deze netwerken en alle kennis en ervaring die zij reeds hebben opgedaan. Waak ervoor om het wiel opnieuw uit te vinden.

Online kinderrechten raken aan meerdere beleidsdomeinen: onderwijs, zorg en welzijn, privacy, veiligheid, digitale inclusie en de bescherming tegen commerciële exploitatie. Het is van belang om integraal beleid te ontwikkelen, zodat deze verschillende aspecten in samenhang worden aangepakt, waarbij de digitale rechten van kinderen niet geïsoleerd worden benaderd, maar als onderdeel van een groter geheel. Een overkoepelende aanpak zal kinderen beter beschermen en ondersteunen in hun online-ervaringen.

Tot slot

In onze steeds meer digitaal verweven wereld biedt het medialandschap kinderen zowel kansen als risico's. Het is essentieel om kinderen daarin goed te begeleiden. Kinderen hebben recht op goed onderwijs, recht op een goede opvoeding, recht op een veilige (online) omgeving, recht om gehoord te worden én recht op een samenleving waarbinnen zij op alle vlakken in hun digitale rechten worden ondersteund zodat zij met plezier en voordeel én veilig en weerbaar kunnen opgroeien in de digitale wereld.

Mary Berkhout-Nio
Programmadirecteur Netwerk Mediawijsheid
mary.berkhout@mediawijzer.net, 0642482416